

СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ НАУКИ В ПОЛЬЩІ

В. С. МАЙБОРОДА

Керівництво Європейського Союзу поставило перед вищою освітою амбіційну мету. Рада Європи так сформулювала її на саміті у Барселоні у 2002 році: європейські освітні системи повинні стати світовим стандартом до 2010 року, що буде сприяти перетворення Євросоюзу на найбільш конкурентоспроможну й динамічну економіку у світі, яка базується на знаннях, здатна до сталого економічного зростання, має більшу кількість робочих місць й характеризується міцним соціальним єднанням [4].

Зараз зусилля ЄС спрямовані на створення єдиного європейського освітнього простору, залучення бізнесу до ширшої співпраці з науковими та освітніми центрами та стимулювання фінансового капіталу до інвестування інноваційних проектів. У свою чергу, Польща також розробила амбітну програму розвитку конкурентоспроможності економіки за рахунок пріоритетного піднесення науки та освіти.

Метою дослідження, проведеного у запропонованій статті, є здійснення наукового аналізу розвитку університетської науки Республіки Польща, як важливого компоненту підготовки наукових кадрів для системи вищої освіти.

Проблеми освіти й науки у Польській Республіці розглядаються та аналізуються в наукових працях українських дослідників А. Василюк, Л. Гриневич, І. Ковчиної, Н. Ничкало, Л. Юрчук, а також у численних роботах польських науковців й вчених інших країн (В. Зачинський, Ч. Купісевич, З. Квенціньський, Г. Квятковська, В. Ліппке, Я. Мортізі, В. Оконь, Р. Осовський, А. Пендель, Е. Щепанік та ін.).

Треба також зазначити, що сьогоднішні успіхи польських вчених мають свої історичні традиції. Каталоги книг бібліотеки краківського капітулу з 1110 р. свідчать, що ще в XII ст. інтелектуальна еліта Польщі мала доступ до передової на той час європейської літератури, а також до творів письменників античної епохи, таких як Овідій, Теренцій, Стацій або Салюстій.

Дослідження польських науковців часто давали результати, які були відкриттями світового значення. Серед видатних імен польських вчених, відомих і визнаних у всьому світі, – Микола Коперник, Марія Склодовська-Кюрі, Броніслав Малиновський і багато інших.

Сьогодні Польська Академія Наук є мережею декількох десятків Науково-дослідних інститутів (НДІ). Ці НДІ створюють близько 2 000 місць для науковців, а витрати на їхнє утримання становлять біля 1/3 витрат державного бюджету Польщі на наукові дослідження (0,5% ВВП). У цих установах не навчаються студенти, але існує аспірантура, по закінченні якої, аспірант має право одержати ступінь доктора наук і пройти процедуру габілітації.

Однак, у більш широких масштабах підготовка наукових кадрів відбувається у вищих навчальних закладах – університетах та академіях.

Польські освітні традиції були засновані ще в XIV столітті. У Польщі розташовані деякі з найстаріших університетів Європи. Так, наприклад, Ягелонський університет у Кракові був заснований у 1364 році. Сьогодні польські університети сьогодні продовжують славетні традиції своїх попередників. Вони пропонують високий рівень освіти і складають невід'ємну частину Європейської системи освіти. Усі провідні університети пропонують програми англійською мовою, включаючи медицину, технічні науки, бізнес і фінанси. Польща бере активну участь у Болонському процесі. Завдяки ECTS (Європейська Кредитна Система), студенти можуть продовжити своє навчання в інших країнах.

Однак, як зазначають польські аналітики, етап двадцятирічної трансформації суспільства підійшов до свого завершення і вимагає нових перетворень та нової стратегії розвитку країни. Документом, який окреслив основні напрямки діяльності на наступні 20 років, стала доповідь «Польща 2030» (червень 2009 року), що була результатом роботи Групи стратегічних радників прем'єр-міністра Республіки Польща. У Документі викладається бачення можливих шляхів розвитку Польщі у найближчі 20 років. Посилаючись на вже завершений перехідний процес у країні, показано можливості подальшої модернізації, особливо в галузях економічної, соціальної інфраструктури,

енергетичної безпеки та ефективного управління державою. У Документі прописані 10 ключових викликів, які стоять перед Польщею:

- стабільний, високий темп економічного зростання;
- демографічна ситуація;
- висока професійна активність й адаптація трудових ресурсів;
- відповідний потенціал інфраструктури;
- енергетична та екологічна безпека;
- економіка на основі знань та розвиток інтелектуального капіталу;
- солідарність й регіональне об'єднання;
- зміцнення соціальної єдності;
- сильна держава;
- зростання соціального капіталу.

Особлива увага приділяється підготовці кадрів, оскільки саме науковий потенціал є рушійною силою розвитку науки й вищої освіти.

До роботи у вищій школі залучаються переважно особи, які мають вчені звання та наукові ступені. У польській вищій освіті зайнято в цілому 170 тис. співробітників, із яких 100 тис. є науковці, які працюють, здебільшого, в державних навчальних закладах (84 тис.), частина – у приватних установах (16 тис.) [8].

Відповідно до Закону про Вищу освіту Польщі (*Prawo o szkolnictwie wyższym*, 2005 r.) на навчання за докторською програмою допускаються кандидати зі ступенем магістра або рівноцінним з тим, щоб отримати поглиблені знання в конкретній галузі науки, пройти підготовку до самостійної дослідницької й творчої діяльності та для одержання академічного ступеня доктора (*Rozdział 1 Art.2.,10, Prawo o szkolnictwie wyższym*, 2005 r.) [6].

Підготовкою докторів наук займаються університети та наукові центри, які мають третю ступінь вищої освіти – докторантуру (*studia doktoranckie*) та мають право присуджувати докторський ступінь. Набір відбувається на конкурсній основі. Приймальна комісія готує рішення на основі проекту докторської дисертації, інтерв'ю з кандидатом на докторську програму, середньої оцінки його атестату бакалавра та магістра. Береться до уваги також і знання іноземної мови та наукової діяльності кандидата до часу вступу на програму.

Докторантура має дві форми навчання – стаціонарну та заочну. Стаціонарне навчання є безкоштовним, а заочна форма може бути як платною, так і безкоштовною. Термін навчання в докторантурі триває чотири роки.

Упродовж останніх 20 років у Польщі втричі збільшилося число тих, хто по закінченню докторантури захистив дисертацію. Навчання на польській програмі докторату можна порівняти з навчанням в аспірантурі в Україні: схожі умови проходження програми, вимоги щодо захисту робіт тощо.

Наступна ступінь – доктор ґабілітований (український аналог – доктор наук), присвоюється особі, яка вже має ступінь доктора, зробила значний внесок у науку або мистецтво, пройшла процедуру ґабілітації й успішно захистила дисертаційну роботу. Порівняно з кількістю докторів наук, кількість тих, хто отримав ґабілітацію, за статистичними даними, протягом останніх 10 років майже не зростала.

У галузі мистецтва присвоюються кваліфікації I і II ступеня, які є рівнозначними званням доктора й доктора ґабілітованого відповідно.

Система присудження вчених звань в Польщі має свої особливості. Так, вчене звання професора, присвоюється Президентом Польської Республіки. Власник його йменується професором звичайним, на відміну від професора надзвичайного, яке присвоюється ректором за особливі заслуги в масштабі ВНЗ. Посада ад'юнкта в польському ВНЗ відповідає посаді доцента у ВНЗ українському, у той же час доцент у Польщі — посада нерозповсюджена й присвоюється за особливі заслуги, так само як і професор надзвичайний.

З метою підтримки докторантів, у Польській Республіці було створено спеціальну громадську організацію, яка отримала назву – Національне представництво докторантів (*Krajowa Reprezentacja Doktorantów (KRD)*). Організація є верховним представником і виразником волі польських докторантів, статут якої було прийнято VIII Національним конгресом докторантів 1 грудня 2007 року. У загальних положеннях визначено основні завдання, а саме: представлення та захист інтересів й прав докторантів; розвиток самоврядування докторантів; співробітництво із центрами наукової діяльності

заради підтримки докторантів; підтримка природоохоронних ініціатив; організація культурних і соціальних зв'язків у науковій сфері; надання рекомендацій щодо проектів законодавства, які стосуються питань підготовки та навчання докторантів, питань вищої освіти в Польщі; а також подання законодавчих пропозицій до компетентних органів країни [9].

Отже, модернізація системи університетської освіти та науки є пріоритетним напрямом для багатьох країн світу, в тому числі й Польщі. Головна мета цього процесу є підготовка компетентного, кваліфікованого спеціаліста, конкурентоспроможного на сучасному ринку праці, який має виконувати свою головну функцію – сприяти процвітанню країни, її економічному, політичному й духовному розвитку, створенню суспільства знань. Очевидно, що вирішення цих проблем потребує реалізації комплексного підходу, а саме: розширення науково-педагогічного інформаційного простору шляхом поглиблення міжнародного співробітництва, інтеграції системи освіти у європейський та світовий освітньо-правовий простір; запровадження нових інтелектуальних інформаційних технологій в систему підготовки педагогічних кадрів, підготовки та перепідготовки нової генерації викладачів вищої школи із креативним, достатньо розвиненим особистісним творчим потенціалом.

Список використаної літератури:

1. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
2. Енциклопедія освіти / [гол. ред. В. Г. Кремень] ; Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Юрчук Л. М. Стан і тенденції розвитку системи післядипломної педагогічної освіти у Польщі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Юрчук Л. М. ; АПН України; Інститут вищої освіти. – К., 2003.
4. Гриневич Л. М. Тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Гриневич Л. М. ; Інститут педагогіки АПН України. – К., 2005.
5. Szczepanik E. Szkolnictwo wyższe i edukacja kadr menedżerskich w Polsce. – Warszawa. :Comandor, 2006. – 405 s.
6. Encyklopedia pedagogiczna pod redakcją Wojciecha Pomykała. – Warszawa. : Fundacja Innowacja, 1997. – 1016 s.
7. Zespołu Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów [Електронний ресурс]. – Raport – Polska 2030. – Режим доступу : <http://www.polska2030.pl/>.
8. Założenia do nowelizacji ustawy : prawo o szkolnictwie wyższym oraz ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nauka.gov.pl/_gALLERY/52/76/.../zalozenia20090615.doc
9. Krajowa Reprezentacja Doktorantów (KRD) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://krd.org.pl/modules/articles/article.php>

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент М. Є. Чайковський.